

СЕДЕМНАДЕСЕТИ ГОДИШЕН КОНКУРС

за присъждане на

НАГРАДА “Д-р ИЛКО ЕСКЕНАЗИ”

Тема:

Електронният документ като доказателствено средство в гражданския процес

Изготвил:

Данаил Николаев Недков

Съдържание:

Увод

1. Понятие за електронен документ

2. Електронният документ като писмено доказателствено средство

2.1. Материален носител

2.1.1. Преобразуване на документи от един носител на друг

2.2. Изявление и начин на материализиране на изявлението

2.2.1. Понятие за електронно изявление

2.2.2. Удостоверяване на електронни изявления

А. Същност и правен режим на електронните удостоверителни услуги

Б. Видове удостоверителни услуги

а) Електронен подпис

б) Електронен печат

в) Удостоверения за време

г) Електронна препоръчана поща

2.2.3. Дълготрайно запазване на електронни изявления

3. Формална доказателствена сила на електронния документ

4. Посочване, представяне, допускане и събиране на доказателствени средства

4.1. Посочване на доказателствени средства

4.2. Представяне на доказателствени средства

4.3. Допускане на доказателствени средства

4.4. Събиране на доказателствени средства

Заклучение

Увод

Най-съществените промени, настъпили през XXI. век, са свързани с проникването на информационните и комуникационни технологии във всички сфери на обществения живот. Ако се направи равностойна на всички досегашни световни кризи, може да се констатира, че въпреки преобладаващо негативните последици, които влекат със себе си, те много често катализират процеси, които при нормални условия биха се проточили значително по-дълго във времето. Избухналата през 2020г. световна пандемия на COVID-19, въпреки негативното отражение, което оказва върху сфери като икономиката и здравеопазването, постави на дневен ред необходимостта от ускоряване на процеса на дигитализация. Това неминуемо оказва влияние и върху публичния сектор и в частност – съдебната система. Безпрецедентното ограничаване на дейността на съдилищата силно затрудни достъпа до правосъдие. В много държави членки на Европейския съюз бяха извършени реформи в нормативната уредба на електронното правосъдие¹. В този смисъл разразилата се световна пандемия даде тласък на развитието на е-правосъдието, което от години е заложено като една от основните цели в рамките на Европейския съюз.

В Съобщение на Комисията до Съвета, Европейския парламент и Европейския икономически и социален комитет (COM/2008/329)² е дадена дефиниция на електронното правосъдие. Съгласно цитирания източник под понятието се разбира използването на информационни и комуникационни технологии за подобряване на достъпа на граждани до правосъдие и ефикасността на правосъдната дейност, разбираана като всяко действие, целящо уреждането на спор или налагането на наказателна санкция за вид поведение. От посочената дефиниция може да се заключи, че сред основните цели на електронното правосъдие е да се повиши ефективността на съдебните системи на държавите членки. Тази цел заема централно място в процеса на изграждането на Европейския съюз като пространство на свобода, сигурност и правосъдие (чл. 67 от Договора за функционирането на Европейския съюз). Важността да се осигури висока степен на ефективност на правосъдието се потвърждава и при прочита на разпоредбата на чл. 47 §1 от Хартата на основните права на Европейския

¹ В Германия правителството одобри на 10 февруари 2021 г. и внесе в Бундестага изменителен Закон за разширяване на електронния правен обмен със съдилищата. У нас беше приет Закон за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс от 44-то Народно събрание на 17 декември 2020г., който влиза в сила от 30 юни 2021г.

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A52008DC0329>

съюз, в която е закрепено правото на ефективни правни средства за защита пред съд и на справедлив съдебен процес. Имплементацията на информационни и комуникационни технологии позволява да се оптимизира ефективността на правосъдието, като се предоставя възможност на физическите и юридическите лица да упражняват процесуалните си права в електронна форма. Значението на това преимущество на е-правосъдието нараства изключително много при дела с трансграничен характер. На следващо място дигитализацията на правосъдието позволява на органите на съдебната власт да извършват процесуални действия по електронен път като издаване на актове или извършване на удостоверителни волеизявления. Улеснява се комуникацията между съдебните органи на ниво Европейски съюз, например чрез възможността да се осъществяват видеоконферентни връзки. Разработваната Европейска съдебна мрежа по граждански и търговски дела³ се очаква да опрости и засили съдебното сътрудничество между държавите членки. Цифровизацията на правосъдието е в състояние да осигури и по-широк достъп до информация в областта на правосъдието. Ключова роля в това отношение ще изиграе Порталът за електронно правосъдие⁴. Аргументи от икономически характер също могат да бъдат приведени, за да се обоснове необходимостта от е-правосъдието. От една страна, посредством дигитализирането на правосъдието се понижават свързаните с него разходи. От друга страна, гарантирането на ефективността на правосъдните системи повишава сигурността при функционирането на вътрешния пазар и по косвен начин стимулира икономическия растеж.

Дигитализацията на правосъдието поставя пред правната доктрина и практика множество проблеми от най-различно естество – електронно връчване, съдебно сътрудничество между съдилищата в различни държавите членки и др. Предмет на настоящото изследване ще бъдат отличителните черти на електронните документи като доказателствени средства в гражданския процес.

1. Понятие за електронен документ

Развитието на концепцията за същността на понятието „документ“ в гражданскопроцесуалната теория е обусловено преди всичко от напредъка на

³ https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_network_in_civil_and_commercial_matters-21-bg.do

⁴ <https://e-justice.europa.eu/home.do>

технологииите. Съгласно традиционната дефиниция под понятието документ се разбира вещь, върху която с писмени знаци е материализирано човешко изявление. Съвременната правна доктрина надгражда над първоначалното определение, което придобива следната формулировка: „документът е вещь, върху която с писмени или електронни знаци е материализирано човешко изявление“⁵.

Легална дефиниция на термина електронен документ е закрепена в чл. 3, т. 35 на Регламент (ЕС) 910/2014 на Европейския парламент и на Съвета относно електронната идентификация и удостоверителните услуги при електронни трансакции на вътрешния пазар и за отмяна на Директива 1999/93/ЕО. Съгласно цитираната разпоредба под понятието следва да се разбира „всяко съдържание, съхранявано в електронна форма, по-специално текстови или звуков, визуален или аудио-визуален запис”.

В българското законодателство понятието „електронен документ” е дефинирано за пръв път в Закона за електронния документ и електронния подпис (ЗЕДЕП). В разпоредбата на чл. 3, ал. 1 от ЗЕДЕП електронният документ е определен като „електронно изявление, записано върху магнитен, оптичен или друг носител, който дава възможност да бъде възпроизведено”. Възприетата в този нормативен акт дефиниция е базирана около понятието за „електронно изявление” (чл. 2 от ЗЕДЕП), като по този начин се прокарва разграничение между изявлението и материалния носител, върху който е обективизирано. Изложеното позволява да се констатира, че възприетата от българския законодател дефиниция е базирана около термина „изявление“, докато в съюзното право акцентът е поставен върху понятието „съдържание“. Несъответствието между възприетото в българското законодателство легално определение и установеното в Регламент ЕС/910/2014 е преодоляна с внесените изменения от 2017г. Разпоредбата на чл. 3, ал. 1 от Закона за електронния документ и електронния подпис, който в новата си редакция придобива заглавието Закон за електронния документ и електронните удостоверителни услуги (ЗЕДЕУУ), се изменя, като се създава препращаща норма към чл. 3, т. 35 от Регламента. Във втората алинея на чл. 3 ЗЕДЕУУ обаче е създадена фикцията, че писмената форма ще се смята спазена, ако е съставен електронен документ, съдържащ електронно изявление.

⁵ Живко Сталев и колектив, Българско гражданско процесуално право, Десето издание, стр. 263

2. Електронният документ като писмено доказателствено средство

Гражданскопроцесуалната доктрина разделя доказателствените средства на лични и веществени според това какъв е носителят им. Личните доказателствени средства имат за носител физическо лице като субект на познание. Такива са обясненията на страните, свидетелските показания, заключението на вещото лице. Веществените доказателствени средства са материализирани върху вещ. Те се подразделят на две групи: веществени доказателства и документи (писмени доказателствени средства). При веществените доказателства релевантната информация се извлича от дадена качествена характеристика на самата вещ, докато при документите от значение е материализираното върху веществения носител изявление.

В европейската правна доктрина въпросът за отнасянето на електронния документ към определен вид доказателствени средства не е еднозначно решен. В българското гражданскопроцесуално право е възприет принципът, че електронният документ се отнася към писмените доказателствени средства⁶. Този извод се налага при систематичното тълкуване на чл. 184 от Гражданския процесуален кодекс. Посочената разпоредба, в която е уредено представянето на електронни документи, е поставена в Раздел IV – Писмени доказателства. Това обстоятелство обуславя извода, че електронният документ представлява писмено доказателствено средство. Съдебната практика в това отношение е непротиворечива. Самите електронни носители на информация обаче следва да бъдат отнесени към веществените доказателства⁷.

Както вече имах повод да отбележа, съвременната гражданскопроцесуална доктрина дефинира документа като вещ, върху която с писмени или електронни знаци е материализирано човешко изявление. Въз основа на това определение проф. Огнян Стамболиев в своята монография „Доказването в гражданския процес“⁸ разграничава три основни белега на документа – материален носител, изявление, начин на материализиране на изявлението. Тези специфики на документа изискват известен

⁶ Тук е необходимо да се направи следното терминологично уточнение. В ГПК документите често се обозначават като писмени доказателства. Доказателствата представляват правно- и доказателственорелевантни факти, а доказателствените средства са източниците на информация за тях. От тази гледна точка по-правилно е да се говори за документите като за писмени доказателствени средства, но в определени случаи те могат да бъдат и доказателства.

⁷ Това мнение е изразено от доц. Ирина Цакова в „Електронният документ като доказателство в гражданския процес“, стр. 18

⁸ Огнян Стамболиев, Доказването в гражданския процес, стр. 73

коментар особено при пренасянето им на плоскостта на електронните документи. Поради тясната обвързаност между изявлението и начина на неговото материализиране, тези два елемента от дефиницията ще бъдат разгледани заедно.

2.1. Материален носител

Предпоставка за съществуването на документ е наличието на материален носител, върху който да бъде материализирано изявление по един относително траен начин. Тук следва да се отбележи, че естеството на самия носител е без значение. При традиционния документ изявлението се материализира върху лист хартия, но обективирането му може да бъде извършено например върху CD, HDD и други запаметяващи устройства.

2.1.1. Преобразуване на документи от един носител на друг

Обстоятелството, че електронният документ може да бъде представен като доказателствено средство в гражданския процес, се основава на фикцията, установена в чл. 3, ал. 2 от ЗЕДЕУУ, съгласно която писмената форма се смята за спазена, ако е съставен електронен документ, съдържащ електронно изявление. В сравнителноправен план подобно положение се среща в най-различни международни и европейски актове и не създава особени затруднения. Основание за дискусия поражда предвидената в чл. 184, ал. 1 ГПК възможност електронният документ да бъде представян като възпроизведен на хартиен носител препис, заверен от страната. Евентуални проблеми биха могли да възникнат от обстоятелството, че не се поставят допълнителни изисквания към преписа на електронния документ, освен да бъде заверен от страната, която го представя.

В Решение № 70 от 19.02.2014 г. на ВКС по гр. д. № 868/2012 г., ГК, IV г. о. съдът постановява, че възпроизвеждането на електронния документ върху хартиен носител не променя характеристиките му и че преписът, заверен от страната, е годно и достатъчно доказателство за авторството на изявлението и неговото съдържание, ако другата страна не поиска представянето на документа и на електронен носител. Това становище не може да бъде споделено. Аргументите в тази посока са продиктувани преди всичко от съображения за гарантиране на по-висока сигурност. Съществува опасността от представяне на копия от електронни документи, които вече са изтрети или манипулирани. Не може да се приеме, че заверката на преписа гарантира целостта на документа и липсата на манипулации.

Изложените съображения налагат необходимостта от въвеждането на законодателно ниво на гаранции за съответствие на съдържанието на създадения хартиен документ с това на електронния документ, от който е извършено преобразуването, и обратно – в случаите на преобразуване от хартиен в електронен носител. Примерни критерии при преобразуването на хартиен документ в електронна форма биха били да се посочат процедурата и условията на преобразуването в електронна форма, моментът на преобразуването, лицето, извършило преобразуването и т.н. При обратната хипотеза – преобразуване на електронен документ върху материален носител, следва да се посочат индивидуализираща информация за електронния носител, на който се съхранява електронният документ, начинът, по който е извършено възпроизвеждането на документа, дали електронният документ е подписан и ако е, то да се посочи видът на електронния подпис и др. Необходимостта от уреждане на тези въпроси нараства още повече, когато се вземе предвид фактът, че в практиката най-често се наблюдава именно възпроизвеждането на документа от електронен носител на хартиен.

Както беше споменато в чл. 184 ГПК, където е уредена възможността електронен документ да бъде представен на хартиен носител, се изисква единствено заверка на преписа. В Закон за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс приет от 44-то Народно събрание на 17 декември 2020г. не са предвидени допълнителни изисквания при преобразуването от електронен на хартиен носител. Преобразуването и представянето на препис от хартиен документ в електронна форма е уредено в разпоредбата на чл. 183, ал. 2. След влизане в сила на измененията от 30 юни 2021г. ще се изисква представеният в електронна форма препис да бъде подписан с квалифициран електронен подпис.

2.2. Изявление и начин на материализиране на изявлението

Наличието на изявление е следващият същностен елемент на документа. В гражданскопроцесуалната доктрина се приема, че не може да съществува документ без изявление. То може да бъде както писмено, така и електронно (по аргумент от чл. 2, ал. 1 ЗЕДЕУУ във вр. с чл. 184, ал. 1 ГПК). Често срещано е твърдението, че изявлението трябва да има правно значение, за да бъде прието като документ. Това не може да бъде споделено. Правното значение на изявлението не е *conditio sine qua non* за

съществуването на документа. То оказва влияние върху относимостта на документа към дадено дело и се преценява във всеки отделен случай конкретно.

Начинът на материализиране на изявлението е третият белег на документа. Преди приемането на действащия Граждански процесуален кодекс под документ се разбираше само такава вещ, върху която е материализирано изявление с писмени знаци. Вследствие на промените, продиктувани от разпространението на информационните технологии и на обмена на документи по електронен път, се въвежда разпоредбата на чл. 184 ГПК, по силата на която на информацията на електронен носител също може да се признае качеството на документ. Записаното върху съответния носител електронно изявление е документ по силата на фикцията, установена в чл. 3, ал. 2 от ЗЕДЕУУ.

2.2.1. Понятие за електронно изявление

В гражданскоправната теория се е наложил терминът волеизявление. Той съдържа две страни – формирането на воля като психологически процес и изявяването на тази воля. Всички досегашни разсъждения на плоскостта на волеизявленията са подчинени на разбирането, че образуването им предполага непосредствено човешко участие за всеки конкретен случай. Проф. Мария Паволова стига до заключението, че волеизявления могат да се извършват само от разумни човешки същества. Това твърдение, което важи с пълна валидност за прединформационните общества, не отчита спецификите на електронните и комуникационни технологии.

В дигиталната среда могат да бъдат разграничени електронни изявления и автоматични електронни изявления. В чл. 2 от Закона за електронния документ и електронните удостоверителни услуги е закрепена легална дефиниция на електронното изявление, съгласно която то представлява словесно изявление, представено в цифрова форма чрез общоприет стандарт за преобразуване, разчитане и представяне на информацията. То може да съдържа и несловесна информация. От посочената разпоредба не може да се извади непротиворечиво заключение относно съдържанието на термина несловесна информация, а в същото време не се е натрупала и съдебна практика по този въпрос.

Автоматичните изявления се образуват от т.нар. електронен агент. Той представлява компютърна програма, електронно или друго автоматично средство, което образува правни изявления във виртуалната среда. Информационната технология действа от

името на правен субект и поражда правни последици без непосредственото участие на този правен субект. В доктрината правната същност на електронния агент се обяснява по различни начини. Редица автори използват института на представителството, за да обяснят същността на електронния агент. На тази теза може да бъде приведен контрааргумента, че при класическото представителство представителят участва във формирането на волята, която не може да бъде ограничена или определена безусловно както е при електронния агент. Освен това, за да бъде едно лице представител, то трябва да бъде дееспособно, какъвто електронният агент не е. Втората теория използва фигурата на нунций (пратеник), за да обясни същността на електронния агент. Този възглед също не може да бъде споделен, защото пратеникът само предава вече формирано изявление, докато електронният агент формира изявления за всеки конкретен случай. На трето място, някои автори се стремят да обяснят електронния агент като му придадат определена право- и дееспособност. Това само усложнява проблема без да внася значителна яснота. Проф. Вихър Кискинов изразява становището, че за да бъде обяснена фигурата на електронния агент следва да бъде разграничена волята от изявлението. Електронният агент извършва автоматично изявление, въз основа на предварително формирана от правен субект воля. Правният субект не образува изявление за всеки конкретен случай, но той е изразил волята си в един по-ранен момент.

Проблемите, които възникват във връзка с изявленията във виртуалната среда са свързани преимуществено с въпросите за авторство, неоттегляемост, непроменимост, установяване на моментите на изпращане и получаване на изявлението и дълготрайното му запазване.

2.2.2. Удостоверяване на електронни изявления

А. Същност и правен режим на електронните удостоверителни услуги

По смисъла на чл. 3, т. 16 от Регламент ЕС/910/2014 удостоверителната услуга представлява електронна услуга, обикновено предоставяна срещу възнаграждение, която се състои в създаването, проверката и валидирането на електронни подписи, електронни печати или електронни времеви печати, услуги за електронна препоръчана поща, както и удостоверения, свързани с тези услуги. Удостоверителните услуги обхващат и създаването, проверката и валидирането на удостоверения за автентичност

на уебсайт, съхраняването на електронни подписи, печати или удостоверения, свързани с тези услуги. Създаването на средства за удостоверяване на правни изявления във виртуалната среда е обусловено преди всичко от необходимостта да се гарантира автентичността, неоттегляемостта и непроменимостта на електронните изявления.

Като общо правило по отношение на удостоверителните услуги в Регламент ЕС/910/2014 е изведено, че те следва да се допускат като доказателствени средства при съдебни производства във всички държави членки. Ако в Регламента не е уредена правната сила на дадена удостоверителна услуга, то тя следва да бъде определена от вътрешното право (съображение 22). Държавите членки запазват правото си да определят други видове удостоверителни услуги в допълнение към съдържащите се в изчерпателния списък на удостоверителни услуги, предвиден в Регламента (съображение 25).

С оглед постигането на високо ниво на защита и правна сигурност на удостоверителните услуги са въведени квалифицирани удостоверителни услуги. Характерно за тях е, че отговарят на определени изисквания, нормативно закрепени в Регламента. От ключова важност по отношение на повишаването на нивото на сигурност е установеният режим на отговорност на доставчиците на удостоверителни услуги. Те носят отговорност за вреди, нанесени умишлено или поради небрежност на физическо или юридическо лице поради неизпълнение на задълженията им. В чл. 13 са предвидени два режима за разпределяне на тежестта на доказване на вредите, нанесени от доставчици на удостоверителни услуги. Тежестта на доказване, че вредите са били нанесени умишлено или поради небрежност от страна на доставчик на неквалифицирани удостоверителни услуги, пада върху физическото или юридическото лице, подало иск във връзка с вредите. По отношение на доставчиците на квалифицирани удостоверителни услуги е създадена оборимата презумпция за наличие на умисъл или небрежност. Предвидена е възможност за доставчиците на удостоверителни услуги да поставят ограничения върху използването на предоставяните от тях услуги и да не носят отговорност за вреди, произтичащи от използването на услугите по начин, превишаващ посочените ограничения. Въведено е изискването клиентите да бъдат предварително и надлежно информирани за ограниченията, които трябва да са разпознаваеми и за трети страни.

Отново от съображения за гарантиране на по-високи нива на сигурност в Регламента са предвидени разпоредби относно осигуряването на непрекъснатост на обслужването в

случаите, когато доставчиците на квалифицирани удостоверителни услуги прекъснат дейността си. След преустановяване на дейността си доставчикът на квалифицирани удостоверителни услуги записва и съхранява на разположение за подходящ срок⁹ цялата имаща отношение информация във връзка с издадените и получени данни, за да може да бъде представена като доказателство в бъдещо съдебно производство и за да се осигури приемственост при предоставянето на услугата. Тези записи могат да бъдат направени по електронен път (чл. 24, пар. 2, б. „з” от Регламент ЕС/910/2014).

В хипотеза на пробив в сигурността или нарушаване на целостта на удостоверителната услуга или на съхраняваните лични данни доставчиците на квалифицирани и неквалифицирани удостоверителни услуги уведомяват за това без излишно забавяне, но при всички случаи в срок от 24 часа от момента на узнаване за настъпилото събитие, надзорния орган и другите компетентни органи. Ако съществува вероятност пробивът в сигурността или нарушаването на целостта на удостоверителната услуга или съхраняваните лични данни да окажат негативно въздействие върху физическо или юридическо лице, на което е предоставена удостоверителната услуга, доставчикът уведомява без излишно забавяне въпросното физическо или юридическо лице. Ако пробивът в сигурността или нарушаването на целостта засягат две или повече държави членки, уведоменият надзорен орган информира надзорните органи в останалите засегнати държави членки и ENISA (чл. 19 от Регламент ЕС/910/2014).

Ако доставчик на квалифицирани удостоверителни услуги, който издава квалифицирани удостоверения, реши да отмени удостоверение, той регистрира тази отмяна в своята база данни и публикува отменения статут на удостоверението своевременно, но във всички случаи в срок до 24 часа след като бъде получено искането. Отмяната става валидна веднага след като бъде публикувана. Доставчиците на квалифицирани удостоверителни услуги, които издават квалифицирани удостоверения, предоставят на всяка доверяваща се страна информация относно валидността или отмяната на издадените от тях квалифицирани удостоверения. Тази информация се предоставя на разположение по всяко време и дори след срока на валидност на удостоверението най-малко въз основа на удостоверение по

⁹ Въпросът за срока за съхраняване на данни, който съгласно чл. 24, пар. 2, б. „з” от Регламента следва да е „подходящ”, остава неуреден. В ЗЕДЕУУ се въвеждат правила по отношение на този въпрос. Като „подходящ” срок в ЗЕДЕУУ е възприет 10-годишният срок, включително и след преустановяване на дейността (чл. 21, ал. 3 ЗЕДЕУУ) – това е най-дългият срок, в който може да бъде предявена претенция пред съд преди евентуалното ѝ погасяване поради изтекла давност.

автоматизиран начин, който е надежден, безплатен и ефикасен (чл. 24, пар. 3 и 4 от Регламент ЕС/910/2014).

След изясняването на общите положения по отношение на всички удостоверителни услуги, е необходимо да се присъпи към разглеждането на отделните видове удостоверителни услуги и тяхното значение в процеса на доказване.

Б. Видове удостоверителни услуги

а) Електронен подпис

В Регламент ЕС/910/2014г. е закрепена легална дефиниция на електронния подпис, който се определя като данни в електронна форма, които се добавят към други данни в електронна форма или са логически свързани с тях, и които титулярят на електронния подпис използва, за да се подписва. Електронният подпис, който отговаря на изискванията да е свързан по уникален начин с титуляря на подписа, да може да идентифицира титуляря на подписа, да е създаден чрез данни за създаване на електронен подпис, които титулярят на електронния подпис може да използва с висока степен на доверие и единствено под свой контрол, и да е свързан с данните, които са подписани с него по начин, позволяващ да бъде открита всяка последваща промяна в тях, се определя като усъвършенстван електронен подпис (чл. 3, т. 11, във вр. с чл. 26 от Регламента). Съгласно чл. 3, т. 12 от Регламент ЕС/910/2014 квалифициран електронен подпис означава усъвършенстван електронен подпис, който е създаден от устройство за създаване на квалифициран електронен подпис и се основава на квалифицирано удостоверение за електронни подписи¹⁰. Квалифициран електронен подпис, основан на квалифицирано удостоверение в една държава членка се признава за такъв във всички други държави членки.

Във връзка с приложението на електронния подпис при доказването в гражданския процес в Регламента е установено общото правило, че правната сила и допустимостта на електронния подпис като доказателство в съдебни производства не могат да бъдат оспорени единствено на основание, че той е в електронна форма или че не отговаря на изискванията за квалифициран електронен подпис. Правната сила на квалифицирания електронен подпис е равностойна на тази на саморъчния подпис.

¹⁰ Чл. 3, §1, т. 15 – „квалифицирано удостоверение за електронен подпис“ означава удостоверение за електронни подписи, което се издава от доставчик на квалифицирани удостоверителни услуги и отговаря на изискванията, предвидени в Приложение I.

Възможно е и правната сила на обикновения и на усъвършенствания електронен подпис да бъде приравнена с тази на саморъчния, когато това е уговорено между страните (чл. 13, ал. 4 ЗЕДЕУУ¹¹).

Електронни подписи не могат да се използват за сделки, за които законът изисква квалифицирана писмена форма¹², и в случаите, когато държането на документа или на екземпляр от него има правно значение. Това положение е изрично предвидено в чл. 2 на ЗЕДЕУУ, който очертава приложното поле на закона.

б) Електронен печат

Електронните печати представляват данни в електронна форма, които се добавят към други данни в електронна форма или са логически свързани с тях, за да се гарантира произходът и целостта на последните (чл. 3, т. 25 от Регламент ЕС/910/2014). Удостоверение за електронен печат се определя като електронен атестат, който свързва данните за валидиране на електронен печат с юридическо лице и потвърждава името на това лице. Подобно на електронните подписи е предвидено съществуването на усъвършенствани електронни печати, които следва да са свързани по уникален начин със създателя на печата и да могат да го идентифицират, да са създадени чрез данни за създаване на електронен печат, които създателят на електронния печат може да използва с висока степен на доверие и единствено под свой контрол и да са свързани с данните, за които се отнасят, по начин, позволяващ да бъде открита всяка последваща промяна в тях. Квалифицираният електронен печат означава усъвършенстван електронен печат, който е създаден от устройство за създаване на квалифициран електронен печат и се основава на квалифицирано удостоверение за електронен печат.

¹¹ Текстът цели да уреди правната сила на електронните подписи, които не са квалифицирани. Той е въведен във връзка със съображение 49 на Регламента, където е предвидено, че правната сила на електронните подписи се определя от националното право, с изключение на изискването квалифицираният електронен подпис да има същата правна сила като саморъчния подпис. Нормата на чл. 13, ал. 4 от ЗЕДЕУУ е обща норма, като е възможно отделни специални норми да дерогират приложението ѝ – например в чл. 21, ал. 1 от Наредба за общите изисквания към информационните системи, регистрите и електронните административни услуги (за целите на установяване на интегритета и авторството се посочва, че „в случаите, когато закон изисква заявлението за електронна административна услуга да е подписано, заявлението и приложените към него документи могат да се подписват и с усъвършенстван електронен подпис, след като физическото лице се е идентифицирало по реда на Закона за електронната идентификация“).

¹² В §1, т.1 от Допълнителните разпоредби на ЗЕДЕУУ е установено, че квалифицираната писмена форма е форма за действителност или за доказване на изявлението, при която законът предвижда допълнителни изисквания към писмената форма като нотариална заверка на подписа, нотариален акт, саморъчно изписване на изявлението, участие на свидетели или длъжностни лица при извършване на изявлението и др.

Той се ползва от презумпция за цялост на данните и точност на произхода им. Квалифицираният електронен печат, основан на квалифицирано удостоверение, издадено в една държава членка, се признава за квалифициран електронен печат във всички други държави членки.

По отношение на правната сила и допустимостта на електронния печат като доказателство в съдебни производства са установени аналогични правила с тези за електронните подписи. Те не могат да бъдат оспорени единствено на основание, че електронният печат е в електронна форма или че не отговоря на изискванията за квалифицирани електронни печати. В съображение 59 е предвидено, че електронните печати следва да служат като доказателство, че даден електронен документ е издаден от юридическо лице, като гарантират надеждния произход и целостта на документа. Съображение 65 разширява удостоверителната функция на електронните печати в сравнение с тази на електронните подписи, като предвижда, че електронните печати могат да се използват за удостоверяване на автентичността на цифровите активи на юридическо лице, като софтуерен код или сървъри.

С оглед гарантиране на възможността квалифицираните удостоверения за електронен печат да бъдат използвани в потенциално съдебно производство, към доставчиците на квалифицирани удостоверителни услуги е поставено изискването да могат да установят самоличността на физическото лице, представляващо юридическо лице, на което е предоставено квалифицирано удостоверение за електронен печат (Съображение 60).

в) Удостоверения за време

На следващо място следва да се разгледа въпросът за удостоверенията за време. В чл. 3, т. 33 от Регламент ЕС/910/2014 е дефиниран електронният времеви печат, който представлява данни в електронна форма, които свързват други данни в електронна форма с конкретен момент във времето и представляват доказателство за съществуването на данните в съответния момент. В т. 34 е уреден квалифицираният електронен времеви печат – електронен времеви печат, който обвързва датата и часа с данните по начин, който до голяма степен изключва възможността за незабелязана промяна на данните, основава се на източник на точно време, свързан с координираното универсално време и е подписан с усъвършенстван електронен подпис или е подпечатан с усъвършенстван електронен печат на доставчик на квалифицирани

удостоверителни услуги или с друг равностоен метод. Квалифицираният електронен времеви печат се ползва от презумпция за точност на указаните от него дата и час и за цялост на данните, с които са обвързани датата и часът. Квалифицираният електронен времеви печат, издаден в една държава членка, се признава за квалифициран електронен времеви печат във всички държави членки. От обстоятелството, че Регламентът не урежда усъвършенствани електронни времеви печати, може да се заключи, че времевите печати се разделят на обикновени и квалифицирани.

Необходимостта от тази удостоверителна услуга може да бъде проследена в няколко направления. На първо място, тя позволява да се удостовери моментът, когато е извършено определено изявление – обстоятелство, чието доказване може да се окаже от ключова важност в бъдещо съдебно производство. Такъв е например случаят при конкуренция на правата на двама приобретатели на същата движима вещ от същия праводател, както и в други хипотези, при които намира приложение принципът *proig tempore potior iuris*. Друго съображение, обуславящо необходимостта от удостоверения за време, е това, че електронните подписи имат определена трайност (от 1 до 3 години). Чрез процедурата по удостоверяване на време се създава информация за датата и часа, в който електронният документ е подписан или е представен за удостоверяване.

Удостоверението за време може да съществува като допълнителен реквизит към електронния подпис, или да изпълнява функцията на самостоятелен и специализиран електронен подпис. Посредством комбинацията от електронен подпис и удостоверение за време се установява по безспорен начин, че към момента на подписване на електронния документ сертификатът е бил валиден, независимо от последващи спирания, прекратявания и изтичане на срока, за който е издаден. Посочената комбинация може да послужи за установяване на валидността на електронния подпис и подписания с него документ дори и след изтичане на срока на сертификата.

Във връзка с правната сила и допустимостта на електронния времеви печат като доказателство в съдебни производства е предвидена разпоредбата на член 41, която предвижда, че той не може да бъде оспорен единствено на основание, че е в електронна форма или че не отговаря на изискванията за квалифициран електронен времеви печат.

г) Електронна препоръчана поща

Като удостоверителна услуга в Регламента е предвидена и електронната препоръчана поща. Тя се характеризира с това, че придава правно значение на датата и часа на изпращане и получаване на съобщението, установява момента на узнаване на съобщението и удостоверява изпращача и получателя на съобщението. В Регламента е закрепена легална дефиниция за електронна препоръчана поща - услуга, която позволява предаването на данни между трети страни по електронен път, предоставя доказателство във връзка с обработката на предаваните данни, включително доказателство за изпращането и получаването на данните, и защитава предаваните данни срещу риск от загуба, кражба, повреда или непозволени изменения (чл. 3, т. 36 от Регламент ЕС/910/2014). Предвидено е и съществуването на квалифицирана услуга за електронна препоръчана поща, която следва да отговаря на изискванията предвидени в чл. 44 от Регламента¹³.

Съгласно чл. 43, §1 от Регламент ЕС/910/2014 правната сила и допустимостта на данните, изпращани и получавани чрез използване на услуги за електронна препоръчана поща, не могат да бъдат оспорени като доказателство в съдебни производства единствено на основание, че са в електронна форма или че не отговарят на изискванията за квалифицирана услуга за електронна препоръчана поща. В §2 е установено, че данните, изпращани и получавани чрез услугата за електронна препоръчана поща, се ползват от презумпцията за цялост на данните, за изпращане на тези данни от идентифицирания изпращач, тяхното получаване от идентифицирания получател и за точност на указаните чрез квалифицираната услуга за електронна препоръчана поща дата и час на изпращане и получаване на данните.

2.2.3. Дълготрайно запазване на електронни изявления

¹³ Член 44

1. Квалифицираните услуги за електронна препоръчана поща отговарят на следните изисквания:
 - а) предоставят се от един или повече доставчици на квалифицирани удостоверителни услуги;
 - б) гарантират с високо ниво на доверие идентификацията на изпращача;
 - в) гарантират идентификацията на получателя преди доставянето на данните;
 - г) изпращането и получаването на данни е обезпечено чрез усъвършенстван електронен подпис или усъвършенстван електронен печат на доставчик на квалифицирани удостоверителни услуги по начин, който изключва всякаква възможност за незабелязана промяна на данните;
 - д) всяка промяна на данните, необходима за целите на изпращането или получаването на данните, се обозначава ясно за подателя и за получателя на данните;
 - е) датата и часът на изпращане и получаване, както и всяка промяна на данните се указват чрез квалифициран електронен времеви печат.

Съображение 61 от Регламент 910/2014 подчертава важността на дългосрочното съхраняване на информация с цел да се осигури правната валидност на електронните подписи и електронните печати за продължителен период от време. Могат да бъдат приведени аргументи както от технологичен, така и от юридически характер, които обосновават необходимостта от дълготрайно запазване на електронните изявления.

На първо място следва да се отчете фактът, че удостоверяването на електронните изявления се осъществява чрез електронен подпис или печат, създаден чрез сертификат, издаден за определен срок. След изтичането на този срок подписът не може да бъде проверяван. Освен да изтече срокът им на валидност удостоверителните услуги могат да бъдат отменени или спирани за определено време. Възможно е освен това доставчикът на услугата да прекрати своята дейност. Съществува и опасността даден алгоритъм, който се използва за определен електронен подпис, вследствие от развитието на технологиите да стане несигурен. Всички тези хипотези повдигат въпроса за проверка на валидността на изявленията, материализирани в даден електронен документ, в случай че той бъде представен като доказателство в съдебно производство. Правоотношения, които са възникнали в определен момент, предизвикват спорове едва след години. По този начин доказателственото значение на електронния документ се проявява години след създаването му. Това налага необходимостта от дълготрайно запазване на електронните изявления, защото в противен случай всеки електронен документ, излязъл извън срока на валидност на сертификата, не би издържал едно потенциално съдебно оспорване. Съществува и опасността страната, която няма интерес от доказването на достоверността на даден електронен документ умишлено да бави делото, за да може електронният подпис да излезе извън срока на своята валидност.

В чл. 34 от Регламент ЕС/910/2014 е уредена услугата по квалифицирано съхраняване на квалифицирани електронни подписи. При нея се използват процедури и технологии, които позволяват надеждността на квалифицирания електронен подпис да се разшири извън срока на технологична валидност. Услугата по квалифицирано съхраняване на квалифицирани електронни подписи може да се предоставя единствено от доставчик на квалифицирани удостоверителни услуги, който използва процедури и технологии, позволяващи надеждността на квалифицирания електронен подпис да се разшири извън срока на технологична валидност. Европейската комисия може да установи

посредством актове за изпълнение референтните номера на стандартите за услугата по квалифицирано съхраняване на квалифицирани електронни подписи.

3. Формална доказателствена сила на електронния документ

Доказателствената сила на документите е законоустановена и не може да бъде изменяна чрез договор. Тя се разделя на материална и формална. Материалната доказателствена сила задължава съда да приеме за доказано съдържанието на официален документ, издаден от длъжностно лице в кръга на службата му по установените форма и ред. В чл. 179 ГПК такава сила е предоставена единствено на официалните свидетелстващи документи. Формалната доказателствена сила на документа създава задължение за съда да счита лицето, което е подписало документа, за автор на направеното изявление. С други думи подписаният документ доказва, че материализираното в него изявление изхожда от лицето, подписало го като негов издател. Формалната доказателствена сила е установена в чл. 180 ГПК по отношение на частните документи, но тя важи и за официалните, които доказват, че материализираното в тях изявление изхожда от съответното длъжностно лице.

Във връзка с формалната доказателствена сила на електронните документи може да бъде констатирано следното. Както вече имах повод да отбележа правната сила на квалифицирания електронен подпис е равностойна с тази на саморъчния. Това налага извода, че доколкото не е предвидено друго спрямо квалифицираните електронни подписи се прилага същата презумпция, че изявлението, материализирано в електронния документ, изхожда от подписалото го лице. При специална уговорка същото може да важи за обикновения и за усъвършенствания електронен подпис.

Въпросът за оспорването на автентичността на един електронен документ изправя правната доктрина и практика пред специфични проблеми, произтичащи преди всичко от оригиналните характеристики на документите във виртуална среда. Автентичността на един документ предполага, че материализираното в него изявление действително изхожда от лицето, което е посочено като автор, т.е. неавтентичният документ е съставен от лице, което се различава от посоченото като автор. Оспорването на автентичността на един документ всъщност представлява опит да се опровергае

формалната му доказателствена сила като се установи, че авторът му е различен от посочения. Няма предвидени ограничения на доказването при проверката на автентичността. Тя се извършва от съда чрез подходящите доказателствени средства (чл. 194 ГПК). При хартиените документи може да се поиска например назначаване на графическа експертиза или допускане на разпит на свидетел. По отношение на електронните документи графическата експертиза е неприложима. Свидетелските показания също са негодно доказателствено средство, доколкото не може да се очаква, че свидетел е присъствал при създаването на неавтентичния документ, за да може да свидетелства за това. Смятам, че при установяването на автентичността на един електронен документ, приложение могат да намерят средствата за електронна идентификация.

Необходимо е да бъдат направени някои терминологични уточнения с цел по-релефното разграничаване на основните понятия в сферата на електронната идентификация. Съгласно чл. 3, т. 3 от Регламент ЕС/910/2014 под „данни за идентификация на лица“ се разбира набор от данни, които позволяват да се установи самоличността на физическо или юридическо лице, или на физическо лице, представляващо юридическо лице. В българския Закон за електронната идентификация (ЗЕИ) е възприет терминът електронна идентичност, който в §1, т. 2 от Допълнителните разпоредби е определен като съвкупност от характеристики, записани в електронна форма, въз основа на които може да се направи еднозначно разграничаване на едно лице от други лица във виртуалната среда с цел осигуряване на достъп до информационни системи или осигуряване на възможност за извършване на електронни изявления. Дефиницията дадена в българския закон не конкретизира дали включва и юридическите лица, освен физическите. Този въпрос намира отговор при систематичното тълкуване на §1, т. 2 от Допълнителните разпоредби във връзка с очертавания в чл. 1 от ЗЕИ предметен обхват на закона, който включва уреждането на обществени отношения, свързани с електронната идентификация на физически лица. Следователно приложното поле на дефиницията не се разпростира върху юридическите лица за разлика от тази, възприета в Регламента. Понятието електронна идентичност следва да бъде разграничено от електронната идентификация. В Регламент ЕС/910/2014 е закрепена легална дефиниция, която гласи - „електронна идентификация“ означава процес на използване на данни в електронна форма за идентификация на лица, които данни представляват по уникален начин дадено физическо или юридическо лице, или

физическо лице, представляващо юридическо лице. В §1, т. 1 от българския ЗЕИ е възприето определение, съгласно което "електронната идентификация" е процес на използване на данни в електронна форма за идентификация на лица, които данни представляват по уникален начин дадено физическо лице. Следователно идентификацията е термин, който обозначава самия процес на установяване на електронната идентичност.

За целите на идентификацията се използва удостоверението за електронна идентичност, което е дефинирано в ЗЕИ като формализиран официален електронен документ, представен чрез общоприет стандарт, издаден за определен срок на валидност и съдържащ електронен идентификатор и други данни, определени с правилника за прилагане на закона (чл. 3). В определението е използван и друг термин – електронен идентификатор. Съгласно чл. 2 той представлява уникален идентификатор на физическо лице, за който е издадено удостоверение за електронна идентичност. Правото да притежават електронен идентификатор е предоставено на български граждани и чужденци, които имат единен граждански номер, съответно личен номер на чужденец. Електронният идентификатор позволява да се направи еднозначно разграничаване на едно лице от други лица във виртуалната среда с цел осигуряване на достъп до информационни системи или осигуряване на възможност за извършване на електронни изявления. Съгласно Правилника за прилагане на Закона за електронната идентификация минималните данни, които удостоверението съдържа, са уникален сериен номер, период на валидност, електронния идентификатор на титуляря, трите имена на титуляря на кирилица и на латиница, нивото на осигуреност на носителя. Към Министерството на вътрешните работи се поддържат регистър на издадените и прекратени удостоверения за електронна идентичност и регистър на електронните идентификатори, титулярите им и съответните удостоверения за електронна идентичност. Удостоверенията за електронна идентичност се издават от министъра на вътрешните работи по писмено заявление. Срокът на валидност на удостоверението е пет години. Предвидена е възможност за издаване на повече от едно удостоверение за идентичност.

Въз основа на изложеното може да бъде заключено, че електронният подпис служи както като средство за установяване на автентичност на електронни изявления, така и като средство за идентификация. До доказване на противното за автор на електронен документ се смята лицето, което го е подписало. С оглед доказването на идентичността

на лицето, положило подписа, при потенциално оспорване на формалната доказателствена сила на документа, могат да бъдат използвани средствата за електронна идентификация. В някои разпоредби на българското законодателство е предвидено правните изявления да се извършват при кумулативните условия да се положи електронен подпис и да се извърши идентифициране чрез електронен идентификатор (напр. овластяването по чл. 29, ал. 2 от ЗЕИ). De lege ferenda с оглед гарантирането на по-голяма сигурност в гражданския оборот подобни изисквания могат да бъдат предвидени и при извършването на други изявления във виртуалната среда.

4. Посочване, представяне, допускане и събиране на доказателствени средства

4.1. Посочване на доказателствени средства

Посочването представлява процесуално действие, при което страните заявяват, че е необходимо да бъде събрано определено доказателствено средство, с което да се установят правно- и доказателственорелевантни факти, от значение за правилното решаване на делото. Страните отправят доказателствени искания до съда, за да бъдат допуснати и събрани определени доказателствени средства. При посочването на доказателствените средства страната е длъжна да определи обстоятелствата, които ще бъдат доказани с тях. Необходимо е освен това да се посочи тяхното местонахождение или адрес и да се извърши индивидуализация.

Както традиционният документ на хартиен носител, така и електронният документ, съдържат определена информация, която ги идентифицира. Индивидуализацията на хартиения документ не създава особени затруднения. По отношение на електронните документи е необходимо да се отчете фактът, че информацията в електронна среда е отделима от нейния непосредствен носител. От това обстоятелство произтича необходимостта от индивидуализация на материалния носител, в който се съдържат електронните документи. Индивидуализиращи белези на самия електронен документ могат да бъдат име, формат или размер на файла, дата на създаването или изменението му, автор на информацията. Възможно е да са налице и реквизити, изпълняващи защитна или удостоверителна функция – електронен подпис, електронен печат, електронен времеви печат и т.н. Разгледаните белези съставляват т.нар. метаданни на документа.

Понятието метаданни е по-широко в сравнение с понятието „реквизити“ на документ на хартиен носител. В решение на Европейската комисия от 7 юли 2004 година за изменение на нейния процедурен правилник (2004/563/ЕО, Евратом)¹⁴ метаданните са дефинирани като данните, описващи контекста, съдържанието и структурата на документите и тяхното управление във времето (чл. 3, т. 8).

Въз основа на изложеното може да се изведе заключението, че всеки електронен документ се състои от два основни компонента – съдържание и метаданни. Значението на метаданните се изразява преди всичко в индивидуализирането на документите с по-голяма точност, но те могат да послужат и като самостоятелни доказателствени средства за установяване на различни факти като авторство, време на създаване, изпращане и получаване на документа и др.

4.2. Представяне на доказателствени средства

Представянето на доказателствени средства се изразява във физическото им предаване в държане на съда. Това процесуално действие може да следва посочването на доказателствените средства или темпорално да съвпада с него. Възможно е например документът да бъде посочен, но да не бъде представен. В чл. 127, ал.2 и чл. 131, ал. 3 ГПК е предвидено изискването документите не само да бъдат посочени, но и да се представят своевременно.

За да може страната да е в състояние да представи доказателственото средство, е необходимо тя да го държи. За да постъпят намиращите се в чуждо държане доказателствени средства в съда са предвидени различни процедури, в зависимост от това у кого се намират. Ако доказателствените средства се намират в противната страна, то съгласно чл. 190 ГПК съдът я задължава да ги представи. В тази хипотеза още повече нараства значението на индивидуализацията на електронните документи. Липсата на достатъчно конкретна индивидуализация на електронния документ може да доведе до невъзможност той да бъде представен. В този случай приложение намира фикцията, установена в чл. 161 ГПК, според която съдът може да приеме за доказани фактите, относно които страната е създала пречки за събиране на допуснати

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A32004D0563>

доказателства. За да се избегне опасността от злоупотреба с процесуални права, е необходимо фактът, че другата страна държи искания документ, да бъде доказан по несъмнен начин. При същите условия е възможно съдът да задължи трето лице да представи намиращ се у него документ. В този случай при непредставяне на искания документ ще се приложи чл. 87 ГПК. Ако необходимото за решаване на делото доказателствено средство се намира в държавно учреждение или следва да бъде съставен от него, съдът може да го изиска или да даде на страната съдебно удостоверение за необходимостта от документа. При тази хипотеза възниква задължение за учреждението да издаде искания документ или да обясни прчните, поради които не може да го издаде.

4.3. Допускане на доказателствени средства

Представените доказателствени средства трябва да бъдат допуснати от съда, преди да бъдат събрани и включени в доказателствения материал по делото. Допускането по същество представлява процесуално действие на съда, с което той разрешава събирането на посоченото доказателствено средство и когато е необходимо, задължава страната или трето лице да го представи¹⁵. Допускането се извършва с определение на съда, пред който делото е висящо. С оглед допускането на конкретно доказателствено средство е необходимо съдът да направи няколко последователни преценки.

На първо място съдът трябва да прецени дали процесуалното действие на страната, с което тя иска да представи доказателственото средство не е преклудирано. Следва да се отчете, че ако искането е закъсняло, то няма да бъде допуснато, дори доказателственото средство да е допустимо с оглед всички останали критерии за допустимост.

На следващо място съдът следва да направи преценка относно това дали доказателственото средство е относимо. Това означава да се прецени дали с доказателственото средство страната ще доказва факт, попадащ в предмета на доказване на съответното гражданско дело (чл. 159, ал. 1 ГПК).

Съдът трябва да прецени освен това дали съответният факт действително може да се доказва с поисканото доказателствено средство, т.е. дали то е допустимо. В определени хипотези законът ограничава използването на определени доказателствени средства за

¹⁵ Огнян Стамболиев, Доказването в гражданския процес, стр. 104

доказването на даден факт. Тези ограничения могат да се тълкуват само *strictum sensum*, като не е възможно договорно да се прибавят допълнителни. Така в чл. 164, ал. 1 ГПК са допуснати ограничения по отношение на свидетелските показания в следните хипотези: установяване на правни сделки, за действителността на които закон изисква писмен акт; опровергаване съдържанието на официален документ; установяване на обстоятелства, за доказването на които закон изисква писмен акт, както и за установяване на договори на стойност, по-голяма от 5000 лв., освен ако са сключени между съпрузи или роднини по права линия, по съребрена линия до четвърта степен и по сватовство до втора степен включително; погасяване на установени с писмен акт парични задължения; установяване на писмени съглашения, в които страната, която иска свидетелите, е участвала, както и за тяхното изменение или отмяна; опровергаване на съдържанието на изходящ от страната частен документ. В Гражданския процесуален кодекс са предвидени хипотези, при които тези забрани за допустимост на свидетелските показания отпадат. Като пример в това отношение може да бъде посочен чл. 165, ал. 1 ГПК, който предвижда, че свидетелски показания могат да бъдат допуснати, ако бъде доказано, че изискуемият от закона писмен документ е загубен или унищожен не по вина на страната. Пренесено върху електронните документи тази хипотеза създава известни затруднения. Може да се констатира, че хартиените документи са по-лесни за унищожаване. При електронните документи положението стои по различен начин. При тях дори изтриването не означава окончателно изгубване на данните за документа. Те продължават да съществуват и в системи като Windows и Mac OS са достъпни в „кошчето“. Възстановяването на документа от там го връща в първоначалното му състояние. Изтриването на документа от „кошчето“ не премахва данните за документа от диска. Необходимо е освен това да се отчете и трудността да се докаже вина за унищожаването на електронен документ.

На следващо място съдът следва да прецени доколко дадено доказателствено средство е необходимо. Чрез тази преценка се цели да се избегне излишното натрупване на доказателствен материал и да се избегне възможността страните да злоупотребяват с процесуалните си права като сочат доказателствени средства с единствената цел да бавят разглеждането на делото.

4.4. Събиране на доказателствени средства

Целта на посочването и представянето на доказателствените средства е да бъдат събрани. Събирането на доказателствените средства се състои в извличане,

възприемане и удостоверяване на съдържащите се в тях сведения за фактите по делото. Както вече беше изяснено съдът е длъжен да събере само допустимите, относимите и необходимите доказателствени средства. Събирането започва в началото на делото и завършва с края на съдебното дирене. След влизането в сила на Закона за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс в новия чл. 156а ще бъде предвидена възможността събирането на доказателства да стане чрез видеоконференция по искане на една от страните, а при изслушване на вещо лице - и служебно от съда.

Възможно е да се налага събиране на доказателствени средства на територията на друга страна членка на Европейския съюз. В подобни хипотези до скоро приложение намираше Регламент № 1206/2001 на Съвета от 28.05.2001г. относно сътрудничеството между съдилищата на държавите членки при събирането на доказателства по граждански и търговски дела. На 25 ноември 2020г. беше приет Регламент (ЕС) № 1783/2020 на Европейския парламент и на Съвета относно сътрудничеството между съдилища на държавите членки при събирането на доказателства по граждански или търговски дела, който замени предишния. Регламентът се прилага по отношение на граждански или търговски дела, когато съд на държава членка изисква компетентният съд на друга държава членка да събере доказателство. Регламентът ще се прилага от 1 юли 2022 г. Предвидено е цялата комуникация и обменът на документи между предаващите и получаващите органи на различните държави членки да се извършва по електронен път посредством сигурна и надеждна децентрализирана информационна система. Европейската комисия следва в срок до 23 март 2022 г. да приеме актовете за изпълнение за създаване на системата. До този момент комуникацията между националните органи ще се осъществява на хартиен носител.

Заклучение

В днешно време все по-голяма част от отношенията между частноправните субекти се реализират в дигитална среда. Писмените доказателства са най-честият и сигурен начин за документиране на тези отношения и затова изпълняват изключително съществена роля при доказването в евентуален съдебен процес. Приложението на електронните документи като доказателствени средства в гражданския процес разкрива редица особености, които го отличават от традиционния документ на хартиен носител. В българската правна доктрина темата все още не е била предмет на анализ в достатъчно

голям брой научни трудове, а и не се е натрупала значителна съдебна практика в това отношение. На законодателно ниво може да се констатира, че приетият Закон за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс прави някои съществени крачки в сферата на е-правосъдието, но те все още са незадоволителни. Значението на електронните документи в гражданския процес в бъдеще ще се увеличава, което ще обуслови необходимостта от постепенното преодоляване на тези дефицити. По всичко изглежда, че дигитализацията е процес, който години напред ще продължава да оказва влияние върху съдебните системи на държавите членки на Европейския съюз, допринасяйки към развитието на Съюза като пространство на свобода, сигурност и правосъдие.

Източници:

Атанас Семов, Правна система на ЕС, Институт по Европейско право, 2017

Живко Сталев и колектив, Българско гражданско процесуално право, Десето преработено и допълнено издание, Ciela, 2020

Ирина Цакова, Електронният документ като доказателство в гражданския процес, Авангард Прима, 2018

Огнян Стамболиев, Доказването в гражданския процес, Трето преработено и допълнено издание, Ciela, 2020

Нормативни актове:

Договор за Европейския съюз

Договор за функциониране на Европейския съюз

Харта на основните права на Европейския съюз

Регламент (ЕС) 910/2014 на Европейския парламент и на Съвета относно електронната идентификация и удостоверителните услуги при електронни трансакции на вътрешния пазар и за отмяна на Директива 1999/93/ЕО

Регламент № 1206/2001 на Съвета от 28.05.2001г. относно сътрудничеството между съдилищата на държавите членки при събирането на доказателства по граждански и търговски дела

Регламент (ЕС) № 1783/2020 на Европейския парламент и на Съвета относно сътрудничеството между съдилища на държавите членки при събирането на доказателства по граждански или търговски дела, който замени предишния.

Граждански процесуален кодекс

Закон за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс приет от 44-то Народно събрание на 17 декември 2020г.

Закон за електронния документ и електронните удостоверителни услуги

Закон за електронната идентификация

Онлайн източници:

<https://news.lex.bg/%d1%81%d1%8a%d0%b4%d0%b5%d0%b1%d0%bd%d0%b8-%d1%85%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%b7%d0%be%d0%bd%d1%82%d0%b8-%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%82%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%be%d1%82%d0%be-%d0%b2%d1%80%d1%8a%d1%87/>

<https://news.lex.bg/%d1%81%d1%8a%d0%b4%d0%b5%d0%b1%d0%bd%d0%b8-%d1%85%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%b7%d0%be%d0%bd%d1%82%d0%b8-%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%82%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%be%d1%82%d0%be-%d0%b2%d1%80%d1%8a%d1%87-2/>

<https://news.lex.bg/%d1%81%d1%8a%d0%b4%d0%b5%d0%b1%d0%bd%d0%b8-%d1%85%d0%be%d1%80%d0%b8%d0%b7%d0%be%d0%bd%d1%82%d0%b8-%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%82%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%be%d1%82%d0%be-%d0%b2%d1%80%d1%8a%d1%87-3/>

<http://gramada.org/%D0%BF%D0%BE-%D0%BD%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B8-%D0%B2%D1%8A%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B0-%D1%87%D0%B0%D1%81/>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A52008DC0329>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A32004D0563>